

akkor milyen öröm felfedezni egy-egy hivatalos példányt, illetve rábukkanni egy-egy „fél-hivatalos” kiadásra.

Sallay Gergely Pál könyve alapmunka. Szinte elképzelhetetlen, hogy ne legyen ott mindazok polcán, akik a magyar kitüntetések – értem jelen esetben a jelvényeket is – történetével foglalkoznak, avagy csak érdeklődnek azok iránt. Sok segítséget nyújthat a korszak kutatóinak, hiszen olyan táblázatok, összeállítások, névsorok szerepelnek a könyvben, amelyek alapján pl. az olimpiai bajnokok számára adományozott jelvények könnyen azonosíthatók.

A szerző a levéltári források mellett, a korabeli hivatalos közlönyöket is átnézte, magángyűjtőkkel levelezett és kapott tőlük fotót egy-egy, a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményében nem található jelvényről és nem feledkezett meg a határainkon kívül eső területeken fellelhető anyagokról sem. Azt hiszem, nyugodtan fogalmazhatok úgy, hogy nem csak kivételében szép, de tartalmát tekintve is az utóbbi évek egyik legjobb munkája készült el, ami a magyar jelvényekkel kapcsolatos.

Korábbi, kisebb közlemények, írások után született meg ez az átfogó és alapos munka. Dicséret érte a szerzőnek és a kiadónak egyaránt; utóbbi jóvoltából a könyv úgy néz ki, ahogy egy ilyen tartalmú könyvnek kinéznie kell. Ehhez járul még az a rendkívül fontos dolog, hogy a jelvények leírása, illetve elnevezése angolul is megtalálható a kötetben, ami annak a nemzetközi „kitüntetés- és jelvénypiacon” történő hasznosítását is jelentősen megnöveli.

Ennyi dicséret után legyen szabad a recenzióknak néhány szerény észrevételt is tennie, amelyek remélhetőleg egy majdani későbbi kiadás során hasznosulhatnak, avagy a szerző által megcáfoltatnak. Fontosnak tartottam volna, hogy pl. a felhasznált hivatalos kiadványok

esetében – Honvédségi Közlöny, illetve Honvédségi Rendelet – megadja a szerző, hogy mettől-meddig használta az „egységes” közlönyt és mettől-meddig a Személyes ügyek alcímmel kiadottat. Ez egy-egy visszakeresésénél fontos lehetne.

Sallay Gergely Pál mások munkájára hivatkozott, amikor pl. Rády József vezérőrnagyot, illetve Kovács Pál dandártábornokot említette. Fontosnak tartottam volna esetükben is jelezni, hogy tényleges rendfokozatuk a jelvény „elnyerése” idején még más volt – az összeállított névsorban így történt – hiszen pl. Kovács Pál az ún. „rendszerátváltás” után kapott dandártábornoki rendfokozatot – a volt magyar királyi Honvédségben ilyen rendfokozat nem is létezett! –, míg Rády József címzetes tábornok (az elnevezés módosulása után címzetes vezérőrnagy) volt. Piller György e néven nyert két olimpiai bajnokságot a Los Angeles-i nyári játékokon 1932-ben kardvívásban, és később édesanyja nevére, Jekelfalussyra „magyarosított”. Jekelfalussy-Pillerként azonban soha nem szerepelt.

Úgy tudom, hogy a hivatalos elnevezése a honvédség számára a „sporttiszteket” képző intézménynek M. kir. „Toldi Miklós” honvéd sporttanár- és vívómesterképző intézet volt. A kötet által bemutatott időszak egy részében és csak később – 1943-ban? – változott az elnevezés M. kir. „Toldi Miklós” honvéd központi testnevelési intézetre.

Végezetül csak egy kérdés: a tábori és a csapatcsendőrség jelvénye 1944-ben megváltozott és később megjelent a Tábori Biztonsági Szolgálat, majd a Nemzeti Számonkérés Szervezet jelvénye is, melyeket a főláncon a nyakba akasztva viseltek. Ezek miért nem kerültek be a kötetbe a jelzett „szervezetek” jelvényeit tárgyaló részekhez?

Szakály Sándor

BABOS LÁSZLÓ – PAPP TAMÁS

A MODERN KOR HÁBORÚI ÉS CSATÁI

(Zrínyi Kiadó, Budapest, 2009. 288 o.)

Legújabb kori háborúkat és csatákat tárgyaló könyv, tudományos igényű megírva, magyar szerzők tollából. Végre! Hadtörténet-írásunk manapság talán kissé elhanyagolja az

1945 utáni korszak kutatását, pedig lassan a hidegháborúnak már a vége is emberöltőnyi távolságra, mondhatni történeti messzeségbe kerül, s miközben a XX. század más esemé-

nyei, például a világháborúk könyvészete szépen gyarapodik, e nem kevésbé fontos időszakokkal itthon alig foglalkoznak. Ezért is hiánypótló a jelenkori katonai kérdésekkel foglalkozó fiatal kutatók számos kisebb írás után megjelent első könyve. A közelmúlt hadi eseményeire „kiéhezett” olvasó szeme tehát azonnal megakad a sokat ígérő címen és az igényesen kialakított borítón.

Érdeklődésünket tovább csigázza a kötet vizuális megjelenését uraló, s kitűnő érzékkel megválasztott fotó, mely konkrét jelentésén túl egyben az elmúlt bő fél évszázad fegyveres konfliktusainak jelképként is értelmezhető. A kép azért is előnyös, mert a külső megjelenésre tetszetős kiadvány tartalmáról is jól utbagyoztatja azt, aki a különféle hadtörténeti munkák tengerében a jelen és a „félmúlt” konfliktusai iránt érdeklődik. Azért fontos megemlíteni ezt, mert a címben használt „modern kor” kifejezés félreértésre adhat okot. A történettudomány ezt a terminust ugyanis gyűjtőfogalomként alkalmazza, azt a nagyobb, több korszakot felölelő időszakot érti alatta, amelyik a kora újkort követte, s nagyjából a XIX. századdal vette kezdetét, viszont az elmúlt évtizedekre a „posztmodern kor” elnevezést használja. Márpedig a recenzált műben bemutatott háborúk kivétel nélkül a második világháború követő periódusból származnak, sőt az egyiket már az ezredforduló után vívták, vagyis a megadott cím kissé tág és pontatlan időkeretet ad a témához.

A jó érzéssel kézbe vett könyvet kinyitva és a címnyegyeden áthaladva, az olvasóbarát módon kialakított tartalomjegyzékhez érkezünk. Ebből tisztán kitűnik a mű szerkezete, mely a néhány soros előszót nem számolva öt nagy egységből áll. Ezt egészíti ki egy rövid melléklet az utolsó lapokon. A részek hasonlóan épülnek fel: mindegyiket az adott konfliktusra jellemző fénykép és rövid bevezetés indítja, ezt követően kerül sor először a Kasmírért folytatott háború, majd az Eritrea és Etiópia közötti évtizedes harc, az iraki-iráni konfliktus, az Afganisztán hegyei közötti küzdelem, végül az Irakban 2003 során lezajlott amerikai hadműveletek részletes, hadtörténeti szempontú bemutatására. A fejezeteket a felhasznált irodalom jegyzéke zárja.

Igazán érdekes a hidegháború időszakának azon paradoxonja, hogy miközben a totális szembenállás évtizedeiben Európa lett volna a szuperhatalmak összecsapásának fő hadszíntere,

1945 után az öreg kontinens területét – szerencsére – jórészt elkerülte a csataterék harci zajja. Ugyanakkor a harmadik világ országai-ban, miközben „mellékhadszíntérnek” számítottak, háborúk tucait vívták, köztük nem egy igen súlyosat, szinte minden esetben valamelyik katonai tömb támogatásával, vagy éppen aktív részvételével. E konfliktusok hazai ismertsége itt nem részletezhető okok miatt meglehetősen egyenlőtlen. Ezért a recenzens a lehető legnagyobb mértékig egyetért a szerzőpárossal, hogy könyvük témájául itthon kevésbé ismert, vagy ahogy az előszóban megfogalmazták, valamilyen oknál fogva a kortársak és később a történészek, hadtörténészek által mellőzött, vagy aktualitásuknál fogva még nem, vagy alig feldolgozott háborúk ismertetését választották.

A Babos László és Papp Tamás által bemutatott témák, vagyis az egyes fejezetek között azonban vajmi kevés az összefüggés – s ezt maguk is jelzik. A szerzők által kiemelt egyetlen közös pontot pedig, azt, hogy a hadviselő felek közül legalább egyik a kor színvonalán álló haditechnikai eszközökkel volt felszerelve és a reguláris hadviselés szabályai szerint harcolt, nem találok kellően megalapozottnak. Ez a jelleg – az ismertett konfliktusok közül – az Egyesült Államok 2001-es afganisztáni, 2003-as iraki hadműveleteire, továbbá az Irak és Irán közötti, és némi megszorítással az 1965-ös kasmíri háborúra helytálló, de az első indiai-pakisztáni összecsapásra nem, amiképpen az 1992–2001-es afganisztáni hadi eseményekre sem. Ráadásul hiába rendelkezett legalább az egyik fél modernnek nevezhető haditechnikával az Afrika szarva, vagy a Perzsa-öböl térségének háborúiban, ezen eszközöket ritkán használták korszerű elvek szerint, vagyis e háborúk harcászati értelemben az adott időszakot alapul véve sem nevezhetőek modernnek, az élvonallal pedig nem említhetőek egy lapon. Valamennyi konfliktusban széleskörűen alkalmaztak viszont páncélos haditechnikát, ezen belül harckocsikat is, s ezt közös vonásként lehetett volna kiemelni, hiszen a könyv készítői végig hangsúlyozottan említik a harckocsik bevetéseit, sőt a 2003-as iraki harcok bemutatása egyenesen a páncélos-hadviselés szempontjából történik.

Babos és Papp már az előszóban felhívja figyelmünket a kötet fontosabb korlátaira, ami újabb szimpatikus vonása munkájuknak. Ezek közül a terjedelmi kötöttségeket – mely persze

minden szerzőt sujt – valamint az itthon fellelhető források és szakirodalom minőségét, továbbá mennyiségét említik, ami azt a következményt vonja maga után, hogy az egyes fejezetek részletessége eltérő lett. A feldolgozás azonban így is kellő mélységű és megfelelő részletességű, s minden esetben teljesül a kitűzött cél: kevésbé ismert, de fontos hadiesemények modern szemléletű részletes bemutatása.

Talán a témák egy gondolatmenetre történő felfűzésének nehézségéből következett a szerzőpáros leginkább vitatható állítása, a könyv tanulmánykötekként való meghatározása. Ez azért fogadható el nehezen, mert a tanulmányoknak nevezett egyes fejezetek nem felelnek meg a tanulmány műfaji sajátosságainak, azokat formai értelemben alul-, tartalmi értelemben felülteljesítik. A fogyatékoságok legfontosabbikának a jegyzetapparátus teljes hiánya tartható, ami pedig minimális műfaji követelmény, de megemlíthető, hogy elmaradt a tanulmányok szerzőjének feltüntetése, vagy a szerkesztő megjelölése is. Viszont, leszámítva az utolsó fejezetet, ami egy bizonyos, jól elkülönített részterületet vizsgál, a többiek az adott konfliktus teljes bemutatására törekszenek, s mint ilyenek, túlmutatnak a tanulmány-műfaj keretein. A fenti kritikai megállapítások azonban nem sokat, vagy inkább semmit sem vonnak le a mű tartalmi értékéből.

Az első fejezet az India és Pakisztán északi határterületén elhelyezkedő Kasmírról folytatott két háborút mutatja be. A téma fontosságát jelzi, hogy a terület jelenleg is feszültségforrásnak számít a két regionális – és ma már atomfegyverekkel rendelkező – nagyhatalom között. A két állam megalakulása, pontosabban függetlenné válása, 1947 augusztusa után három nagyobb háborút vívott a kérdéses terület birtoklásáért (és még többször állt egy öszszecsapás közvetlen határán, legutóbb 2004-ben). Az első háború 1947 és 1948 során zajlott, a második, még súlyosabb 1965-ben. A könyv csak ezt a kettőt tárgyalja, a harmadik, 1971-es konfliktust nem. Az indoklás szerint azért, mert utóbbi elsődleges kérdése és fő hadszíntere Kelet-Pakisztán, a későbbi Banglades volt. Ez elfogadható lenne, hiszen a fejezet címe egyértelműen kijelöli a témát, ami Kasmír. Ám már az 1947–1948-as harcok történéseinél ismertetésre kerül India Junagadh és Hyderabad területekért vívott küzdelme, s az 1965-ös év bemutatásában is helyet kaptak olyan események, melyek Kasmír területén kí-

vül zajlottak (a Kutchért folytatott hadműveletek, vagy a lahorei csata). Egyrészt azért, mert – nagyon helyesen – a szerzők a kasmíri konfliktust kezdetől tágan értelmezték, másrészt a csekély időbeli távolság, valamint az utolsó nagy, 1971-es erőpróba jelentősége és Kasmírra gyakorolt hatása is azt diktálja, hogy érdemes lett volna egy rövid leírást adni az utolsó erőpróbáról, ami az egyébként jól felépített összefoglalás értékét tovább növelhette volna. Ennek elmaradása viszont az olvasóban valamelyest hiányérzetet kelt, s rontja a kérdés átlátását, hiszen a teljes képet a három nagy háború összessége adja meg.

A részletes tárgyalás a fegyveres konfliktushoz vezető probléma kialakulásával, India 1947-es felosztásával és Kasmír, valamint a többi kérdéses terület etnikai és vallási viszonyainak rövid bemutatásával kezdődik. A frissen önállósult államok rövidesen egymással hadban álló seregeinek alapját a korábbi brit gyarmati haderő tisztjei, katonái és fegyverei adták, és a háború kitörésekor még mindkét erő jócskán szervezés alatt állt. E ténynek komoly szerepe volt a hadiesemények lefolyását, főleg pedig jellegét tekintve (például nagyszámú félkatonai egység vett részt a harcokban), amit érzésem szerint az elemzéskor hangsúlyozni kellett volna. Ehhez hasonlóan, bár esik szó róla, de a hadszíntér igen kedvezőtlen földrajzi adottságai, az infrastruktúra kezdetlegessége és a csapatok ehhez viszonyított gyenge motorizáltsága szintén erőteljesebb kiemelési igényelne, és legalább néhány sort megért volna az a megjegyzés is, hogy az új pakisztáni hadsereg egészségügyi alakulatainál mutatkozó súlyos hiányt részben lengyel és magyar (!) önkéntesekkel pótolták.

A harcok gyakran több helyen és időben egyszerre lángoltak fel, bemutatásuk mégis szemléletesen és követhetően történik, a hadtörténeti munkákban gyakran előforduló túlzott részletezés és felsorolás („számháború”) sem jellemző, ami kétségtelenül az olvashatóság javára válik. A számadatokat, részletező felsorolásokat, szervezeti és diszlokációs információkat, dicséretes módon, külön táblázatok tartalmazzák. A mű, bár fejezetenként eltérő mértékben, de végig lendületes vonalvezetésű, jó stílusban megírt.

Minthogy mind a pakisztáni, mind az indiai hadsereg közvetlen őse a britek gyarmati hadereje volt, a katonákon, a felszerelésen és a fegyvereken kívül az angol katonai terminoló-

giát is megörökítették. Ennek használata nem mindig következetes a könyv lapjain, hol az angolszász, hol a metrikus mértékegységekkel találkozunk, például a fegyverek ürméretének megadásánál. És ahogyan az a földrajzi helynevek átírását illetően már az előszóban példamutatóan megtörtént, érdemes lett volna valamilyen elvet megadni a katonai alakulatok magyar megnevezésének gyakorlatára is, hiszen a könyv egyes fejezeteiben alapvetően eltérő katonai kultúrákról, más-más terminológiát alkalmazó hadseregekről van szó.

Ugyancsak általános érvénnyel állapítható meg, hogy – mint az egy modern szemléletű hadtörténeti munkából ma már nem hiányozhat – térképek segítik a jobb megértést, nem kevesebb, mint harminchat. Ezek minősége egészen kitűnő, ami a munka egyik nagy erénye. A recenzenst nem a „szörszálhasogatás,” hanem egy későbbi újabb kiadás segítségének szándéka vezérli, mikor megjegyzi, hogy egy olyan fontos könyv térképeiről, mint Babos László és Papp Tamás munkája, nem maradhat el az aránylépték feltüntetése sem. Arra is érdemes odafigyelni, hogy a térképek eloszlása egyenletes legyen, mert míg az első kasmíri háború egyes fázisait öt térképen lehet követni, addig az 1965-ös konfliktust csak egyen, pedig utóbbi, fontosságának megfelelően, nagyobb terjedelmet kapott.

Az első indiai–pakisztáni háború az 1949. január 1-jén életbe lépett fegyverszünettel zárult, s az ekkor létrejött ún. fegyverszüneti határvonal jelenti lényegében a két ország közötti tényleges határvonalat ma is. De mivel az első háborúban egyik fél sem tudott döntő sikereket elérni, és Kasmír kérdése rendezetlen maradt, tizenhat évvel később újabb összecsapásra került sor. Az eltelt időben mindkét hadsereg jelentős fejlődésen ment keresztül, amit 1965-ben a légierők és az újabb páncélostechnika jelentős alkalmazása jelzett. Az évek során a térségben megváltozott a geopolitikai helyzet, s módosult a nagyhatalmak közötti viszony is, így e háború tárgyalása az indiai–kínai viszony exponálásával kezdődik.

Kár, hogy a külpolitikai szál hamar eltűnik, s lényegében csak az említés szintjén bukkan fel újra, például a pakisztáni légierő amerikai segítséggel történt kiépítésének, vagy a fegyverszüneti tárgyalásoknál játszott szovjet segítség megemlékezésekor.

A könyv második fejezete egy valódi hiánypótló feldolgozás, mert a Szomáliai-félszi-

geten, vagyis Afrika „szarván” lezajlott eritreai függetlenségi háborúról és az etióp–eritreai fegyveres konfliktusról ilyen részletes hadtörténeti feldolgozás tudomásom szerint magyarul még nem jelent meg. A téma hazai unikális jellege mellett azért is szerencsés választás, mert olyan afrikai válságócot mutat be, melynek a kontinens talán legérdekesebb, de történetileg minden kétséget kizárólag legkülönlegesebb és afrikai viszonylatban egyedülálló országa, Etiópia volt részese.

Eritrea az 1960-as évek elejétől vívta függetlenségi harcát, melyet 1991-ben fejezett be, és sikeresen kiszakadt Etiópiából. A két ország szétválását követően azonban egyes határkérdések rendezetlenek maradtak. Még nagyobb súllyal esett latba, hogy Etiópia nem tudta elfogadni azt az új helyzetet, hogy Eritrea elszakadásával tengeri kijárat nélkül maradt, ami 1998 és 2000 között a két ország újabb háborújához vezetett. A nagyszerűen felépített leírásból az etnikai és politikai viszonyok megismerése után remek hadtörténeti elemzést kapunk, s a nagyhatalmak, főleg a Szovjetunió szerepére is kellő megvilágítás esik. Jól érzékelhető a konfliktus súlyossága, meglepően komoly és intenzív jellege, s hogy a felek veszteségei ijesztően magasak voltak.

Babos és Papp Afrika után ismét Ázsia egy forró pontjára kalauzol bennünket, méghozzá a hidegháború egyik, ha nem éppen legnagyobb küzdelme, az Irak és Irán közötti háború frontjaira. Az 1980 és 1988 között vívott véres konfliktus, történeti súlyának megfelelően, a legnagyobb terjedelmű fejezet, s három egységből áll. Először az ellenségeskedést elindító iraki támadás (Kadiszija Szaddám hadművelet) részleteivel ismerkedünk meg, s ehhez hasonló bőséggű a háború végét jelentő 1988-as év nagy iraki támadássorozatának bemutatása, az, hogy Irak nyolc év patthelyzete után miként volt képes eldönteni a harcok kimenetelét négy hónap leforgása alatt. A köztes évekből a fontosabb események áttekintő vázlatát rajzolják meg, de a feldolgozásnak ez a formája is kellően alapos.

A háború megmerevedő frontjain egymás után, tömegével indított támadások és ellentámadások ecsetelése mellett a szerzők kitérnek a légi és vízi összecsapásokra, az ipari és polgári célok kölcsönös támadására, vagy éppen az „olajháború” eseményeire és a komplex konfliktus néhány gazdasági kérdésére is. Mindezen túl bőségesen olvashatunk az 1980-as évtized második felének amerikai–iráni ösz-

szecsapásairól, sőt, utóbbiakról talán valós súlyukhoz képest kissé túlzott arányban is.

A fejezetből egy döbbenetes háborút ismerünk meg. Az Irak és Irán közötti nyolcéves, ádáz vérontás nem azért emelkedik ki az ismerttetett konfliktusok, de a hidegháború összes fegyveres összecsapása közül is, mert mindkét fél jelentősnek mondható haderőt és modern fegyverzetet vetett be, nem is azért, mert két ősi civilizáció, vagy ha tetszik, kultúr-nemzet csapott össze, és nem is a pusztítás, az elszenvedett szörnyű véráldozatok miatt, hanem azért, mert helyileg lokalizáltan ugyan, de totális háborút vívtak. Mind az arab Irak, mind a perzsa Irán minden erejét mozgósította és minden rendelkezésére álló eszközt bevetett a vegyifegyverektől kezdve a hadászati támadó-rakétákon át a nagyvárosok módszeres bombázásáig és a civil lakosság nyílt támadásáig. Ezért is lett volna szerencsés, ha néhány helyen a szerzők bővebb haditechnikai leírást nyújtanak. Ezt a hiányt egyetlen Astor II-es rakéta-sorozatvető oldalnézeti jellegrajza aligha tudja kompenzálni.

A Perzsa-öböl térsége után továbbra is Ázsia harcmezőin maradván, a ma is „darázs-fészeknek” számító Afganisztán kerül górcső alá. Ez a fejezet két egységből áll, melyek között a határvonalat a 2001 októberi amerikai támadás jelöli ki. Ezt a cezúrát jelentő eseményt leszámítva a téma időbeli keretei kissé elmosódnak, amit a cím is mutat: „Afganisztán, a tálibok fel-emelkedése és bukása”. A feldolgozás – esetenként elhalványuló – vezérfonala a tálib mozgalom, csakhogy ellenük jelenleg is folynak hadműveletek, ami az elemzés számára csapdákat rejt, bukásukat (még) nem jelenthetjük ki.

A radikális iszlám talaján álló tálibok jelentősebb afganisztáni térnyerését 1994-től lehet számítani, de a mozgalom gyökerei évtizedekkel korábban keresendőek. Nagyon is indokolt, hogy ez a fejezet történeti áttekintéssel, a térség etnikumainak bemutatásával, Afganisztán jellemzőinek és problémáinak rövid ismertetésével kezdődik. Természetesen helyet kap a szovjetek elleni háború időszaka, és az 1988-as kivonulásukat követően létrejött hatalmi vákuum is. Lényegében utóbbi, a hadurak által felosztott ország kaotikus viszonyai és a permanens háborúk teremtettek olyan helyzetet, mely alkalmat adott a radikális iszlám irányzat gyors térhódításának. A 2001 októberéig tartó részben a hadurak egymás ellen vívott végtelen háborúiról, és a tálibok Afganisztán nagy

részének elfoglalását eredményező hadjáratairól olvashatunk.

Mint ismeretes, 2001 szeptemberét követően változások álltak be a nemzetközi élet viszonyaiban és működésében, az Egyesült Államokat ért súlyos kihívásra felelni kellett. Az Afganisztánra vonatkozó „választ” tárja elénk a fejezet második egysége. Beható ismereteket kapunk a „terrorellenes koalíció” megszületéséről, az Északi Szövetség ellentámadásáról és az amerikai hadművelet (Enduring Freedom), illetve ennek legfontosabb részéről, a légicsapásokról. Sajnos az közép-ázsiai ország háborúit tárgyaló oldalakat érinti leginkább a képanyag sokszor gyenge minősége, ami a kötet más helyein is tapasztalható.

Az utolsó feldolgozás az Egyesült Államok (és szövetségesei) 2003-as iraki hadjáratát eleveníti meg, s a vizsgálat fő szempontja a gépesített csapatok alkalmazása, főleg pedig a modern páncélos hadviselés kérdése. Szakítva az eddigiekkel, ez a rész nem a háttéremények (a háború okai, körülményei stb.) ismertetésével kezdődik, hanem „in medias res” indul, ami ez esetben a feldolgozás előnyének tartható. Az is a színvonal javára vált, hogy a hadjárat tárgyalása nem lépte túl a címben megadott kereteket, végig a kijelölt mederben maradt. Az események olvasó elé tárása olykor napra lebontva, aprólékosan, mégis lendületesen, jó tollal történik. A szövegben megjelenő egyes katonai manőverek, a hadjárat egy-egy fázisa a részletes térképeken követhető, s az olvasotakhoz a fejezet informatív képanyaga jó kiegészítést nyújt. A leírtak eloszlatják a hadjáratról kialakult téves nézetet, miszerint az irakiak megrettentek a félelmetes amerikai hadigépezettől, s alig vették fel a küzdelmet. Kétségtelen, hogy erre is volt példa, ugyanakkor nem egy helyen jelentős ellenállás bontakozott ki, melyekről izgalmas harcleírásokon keresztül kapunk plasztikus képet. Úgy vélem, ez a rész viseli magán a felépítettség, koherencia és lendületesség legtöbb erényét.

A fejezetek végén részletes forrásjegyzék található. Ezekből látszik, hogy a felhasznált irodalom bázisa szűkös ugyan, de a könyv a szükséges mértékben mégis támaszkodik idegen nyelvű könyvészetre. Kár, hogy a szerzők is áldozatává lettek a hadtörténeti feldolgozásoknál gyakran tapasztalható félreértésnek, hogy ilyen témához csak hadtörténeti szakirodalom használható. Pedig az itthon is elérhető nem katonai megközelítésű munkák, például a

legfontosabb országtörténeti szintézisek, sokban segíthetik egy-egy „háborús téma” bemutatását. Ugyanakkor a kelleténél talán nagyobb mértékű az internetes anyagok felhasználása, melyek forrásértéke egyes esetekben bizonytalan lehet, s forráskritikai kérdéseket vehet fel a több fejezet elkészítéséhez jelentős arányban igénybe vett korabeli magyar sajtóanyag is.

Mindent összevetve a recenzió alá vont könyv jelentősen hozzájárul az itthon kevésbé, vagy alig ismert, közelmúltbeli háborúk részletes megismeréséhez, így célját mindenképpen teljesíti. A munka a felsőoktatás számára fon-

tos oktatási anyag lehet, bár tankönyvként történő használatát megkönnyítette volna, ha a művet név-, tárgy- és/vagy helynévmutató zárja. A szóban forgó kötet ennek ellenére vitán felül haszonnal forgatható mind a szakemberek, mind a nagyközönség számára.

A hazai hadtörténetírásnak az elmúlt hatvan év katonai eseményeit illetően komoly mulasztásokat kell ledolgoznia. Babos László és Papp Tamás könyvével fontos lépéseket tett a pótlás útján. Csak reménykedhetünk, hogy lesz folytatása.

Hadfi Örs Tamás

VÁNDOR KÁROLY

LÉGIERŐ TÁRSBÉRLETBEN (I.)

(VPP Kiadó, Budapest, 2009. 288 o.)

Vándor Károly repüléstörténész, a Magyar Repüléstörténeti Társaság tagja. 18 éve foglalkozik a Szovjet Légierő történetével. 2001-től a *Top Gun* és az *Aranysas* hasábjain is találkozhattunk érdekes és sajátos stílusú írásaival.

Mint tudjuk, az ember életében az egyik legmeghatározóbb időszak a tizenéves kor, a fiatalokat ekkor érő benyomások igazán mély nyomot hagynak, s sokszor kihatnak a hivatás választására is. Vándor Károly tinédzser korában egy családi barát segítségével bejutott a kunmadarasi, zárt szovjet repülőterre. Ez volt az a lökés, ami elindította ezen az úton, ami e téma (a szovjet légierő Magyarországon) kutatására ösztönözte. Később, 1989-ben a helyi felderítőezred második századának parancsnoka megmutatta neki a repülőteret működés közben. Több alkalommal járt a bázison, megfigyelhette a repülőgépeket fel- és leszállás közben, járt a fedezékekben, ült repülőgépekben.

A szovjet csapatok kivonása után kezdte el gyűjteni az információkat a kunmadarasi repülőter történetével kapcsolatban, de a kutatás során hamar rájött, hogy annak történetét nem lehet elválasztani a többi bázistól, annyi áttelepítés zajlott itt. Az internet megjelenése újabb lökést adott munkájának: az addigi leküzdhetetlennek hitt földrajzi akadályok eltűntek, a világhálónak köszönhetően előkerültek a régi ismerősök, családi barátok, itt szolgált pilóták, műszakiak. Közülük több ezerrel (!) készített részletes interjút, melyben a kérdéses

témákat tisztázni tudta, fel tudta oldani az esetleges ellentmondásokat. Interjúalanyai közül többel szoros barátságot kötött, és már találkozót is szervezett az egykor Kunmadarason szolgált pilóták és műszakiak részvételével. Nagyon sokat segítettek a megkérdezettek a fotóanyagok összegyűjtésében is. Bár a KGB tisztek alapvetően nem örültek a repülőtechnika fotózásának, azért készült egy-két fotó a gépek előtt, s többek külön engedéllyel sorozatokat is készíthettek itteni szolgálatuk során.

Az információkat a számos interjú túl magyar, német, osztrák, orosz és amerikai levéltárakból származó, eddig fel nem dolgozott források erősítették meg. A szerző a Hadtörténelmi Levéltár számos anyagát dolgozta fel, köztük az ún. Zala-gyakorlat (az 1968-as csehszlovákiai beavatkozás) anyagát is. Német repüléstörténész kollegái ottani információkkal segítették kutatását, hiszen a nyugatnémet hírszerzés folyamatosan figyelte az ausztriai és magyarországi szovjet alakulatok rádiózását, mozgásait. Az Egyesült Államok legnagyobb levéltárában hozzájutott az Ausztriában állomásozó Amerikai Csapatok felderítési jelentéseihez, melyek, bár néha tévednek, komoly részletességgel elemzik a Szovjet Légierő itteni tevékenységét, mozgásait, típusváltásait.

Vándor Károly tehát igyekezett több forrásból információt kapni egy-egy témáról, különösen a vitás esetekben. A két évtizede folytatott gyűjtés eredményeit összegző kötet be-